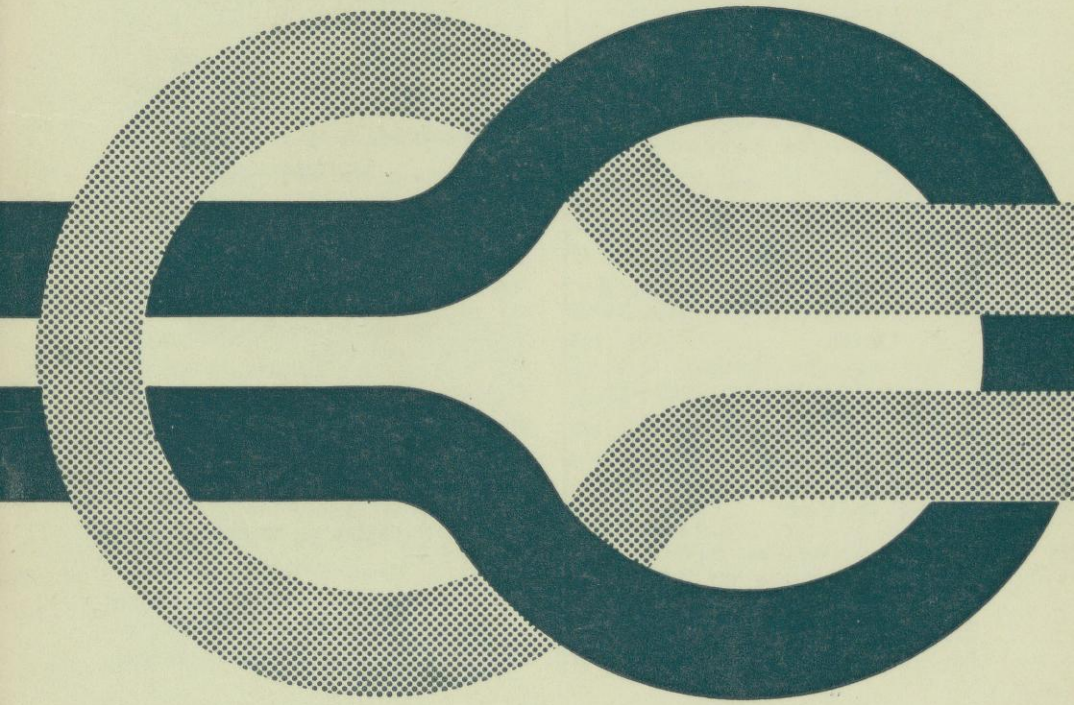
UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I OSLO
Aviskontoret

21. årg. - 1975 - Nr. 1

Rapport

SAMORDNINGSRÅDET FOR
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE



Rapport (tidl. Hjertebladet)

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen
Redaksjonskomité: — Karl Bredal — Alfhild Hansson — Else Hansson — Knut Werner

Henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren **Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.**

Innbetaling for abonnement til **postgirokonto nr. 9473, bankgirokonto nr. 6088.05.01081** eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året. Kontingenten er kr. 15,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til **Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.** Bankgiro nr. 7001.05.01928.

Manuskripter til «Rapport» sendes redaktør **Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.**

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:
Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening
Skolestyrerkollegiet ved skoler for psykisk utviklingshemmede
Forbund av pedagogisk personale for psykisk utviklingshemmede

I DETTE NUMMER:

Førsteinntrykk for tilsynsutvalg
Tolv nye tilsynsutvalg
Kunstneren Herleik fra Trastad
Stor uklarhet om klientenes rettssikkerhet
«Rapport» koster det samme
Stortings-advarsel mot «integreringsrus»
Vernepleierne
Hun er en del av omsorgens historie i vårt land
Funksjonshemmede barns integrering i skoleverket. Trygve Tamburstuen
Nytt fra Samordningsrådet
Grunnutdannelse — en selvfølgelighet
Om utdannelse og mangel på sådan
Landet rundt

FØRSTEINNTRYKK FOR TILSYNSUTVALG:

Forstemmende uvirksomhet, imponerende betjening

Pasienter i forstemmende uvirksomhet, dårlig bemanning på avdelinger for lavt fungerende åndssvake, mangel på faglært personell og altfor store avdelinger — dette er noen av ankepunktene som går igjen i de første rapporter fra det nye tilsynet i Helsevern for psykisk utviklingshemmede.

De 7 første tilsynsutvalg som dekket ti av landets fylker, var i siste halvdel av januar samlet til en dags konferanse i Helsedirektoratet. Medlemmene hadde da besøkt de fleste større og mindre institusjoner for psykisk utviklingshemmede innenfor sine områder, foruten en del pasienter i familiepleie.

Ingen hadde kommet over noen ny «Gro-sak» eller tilfeller av ulovlig bruk av tvangsmidler, og det er heller ikke rapportert om andre overgrep på pasienter.

Tilsynsutvalgene understreker imidlertid at de hittil bare har hatt begrensede muligheter til å kontrollere alle de forhold som kommer inn under deres tilsynsområde. De fleste institusjons- og hjemmebesøk var varslet på forhånd fordi det var første gang. Medlemmene har også foreløpig i liten utstrekning gått igjennom dagsrapportene ved avdelingene.

I Helsedirektoratet får «Rapport» opplyst at utvalgsmedlemmene selvsagt skal ha anledning til å lese dagsrapportene. Derimot vil det normalt ikke være aktuelt å studere journalene, ettersom det m e d i s i n s k e tilsyn ligger utenom utvalgenes mandat.

Mer enn ett utvalg i hvert fylke?

— Det første møte med tilsynsutvalgene for Sør-Trøndelag, Hordaland/Sogn og Fjordane, Østfold, Hedmark/Oppland, Møre og Romsdal, Agder/Rogaland og Troms var meget nyttig. Utvalgene har gått inn for oppgaven med stor iver og interesse, og medlemmenes erfaringer hittil gir grunnlag for å vurdere om den foreløpige instruks for utvalgene er god nok, sier statens overlege i psykiatri, Otto S t e e n f e l d t - F o s s til «Rapport».

Han legger ikke skjul på at Helsedirektoratet stiller store forhåpninger til utvalgene. Foruten å føre kontroll med de enkelte klienter vil de også kunne stimulere fylkesmyndighetene til å prioritere omsorgen og bringe den opp på et høyere plan.

— Det er et krevende mandat som er pålagt tilsynsutvalgene og vi hadde inntryk kav at medlemmene nærmest var lammet over alt de blir pålagt, sier overlegen videre. Mange pekte på at distriktet var alt-

for stort og at mye tid gikk bort i reising. Det heter bl.a. i instruksene at utvalgene skal foreta minst to besøk i året på hvert sted uten varsel på forhånd.

— Det vil kanskje vise seg at vi trenger mer enn ett tilsynsutvalg for hvert fylke, og det er i alle fall meningen å trekke også varamedlemmene mer indirekte inn i arbeidet.

— Flere medlemmer av tilsynsutvalgene peker på at pasientene ved mange hjem får utmerket pleie og stell, men at avdelingene er så underbemannet at det bare blir tid til det aller nødvendigste. Særlig på hjem for lavt fungerende åndssvake rekker ikke betjeningen mer enn det stadige vask og stell som må til under slike forhold.

Barn får opplæring, voksne bare sitter

Barn har tydelig fortrinnsrett når det gjelder opplæring og fritidstilbud, mens klienter over 30 år oftest er henvist til en ørkesløs hverdag i trange oppholdsrom.

— Om vi bare hadde hatt tid til å gå tur med de dårligste pasientene, sa noen av de ansatte ved et mindre hjem for voksne til et utvalgsmedlem.

Ved et mindre hjem på Østlandet for meget urolige voksne hadde pleierne sin fulle hyre med å holde pasientene fra hverandre så de ikke skadet seg selv og andre. Ingen kunne aktivisere pasientene på en nyttig måte, og det fantes heller ikke rom på hjemmet for slik virksomhet.



Overlege Otto Steenfeldt Foss.

Ønske om ambulerende arbeidsterapeut

Medlem av tilsynsutvalget for Hedmark/Oppland, advokat Ingebjørg Roll-Mathiesen, Gran, sier til NTB at mye kunne gjøres med enkle midler, men at det etter hennes mening skorter både på penger og prioritering. En ambulerende arbeidsterapeut eller aktivitetsleder for de mindre hjem ville være en god hjelp, selv om det bare ble ett besøk i uken på hvert sted.

— Det er imponerende at betjeningen holder ut i årevis i et arbeid som er så fattig på oppmuntringer, sier advokat Roll-Mathiesen. Tross underbemanning og smått med faglært arbeidskraft greier de å skape en varm og hjemlig atmosfære for

Tolv nye tilsynsutvalg skal dekke tretten fylker

I løpet av våren vil det være oppnevnt tilsynsutvalg for Helsevern for psykisk utviklingshemmede i samtlige fylker. De fem første tilsynsutvalg ble presentert i nr. 4 av «Rapport» i 1974, og i tillegg var også utvalgene for Agder/Rogaland og Troms i funksjon i fjor.

På nyttåret var det inntil dette nummer gikk i trykken oppnevnt 10 nye tilsynsutvalg, blant dem egne utvalg for Hordaland fylke og Sogn og Fjordane fylke, som i fjor hadde et felles utvalg i arbeid. Vi bringer her de 12 utvalgenes sammensetning med varamenn, og skal presentere de resterende tilsynsutvalg i senere nummer etterhvert som de blir oppnevnt av Helsedirektoratet, Kontoret for psykiatri:

Agder/Rogaland:

Pelsdyroppdretter Kristian V i k s e, Haugesund, sosionom Liv G r ø d e l a n d, Åna i Nærbø, og sorenskriver Egil E n d r e s e n, Tvedestrand.

Varamenn: fru Susanne Falck, Stavanger (for Kristian Vikse), bonde Andreas Rossavik, Farsund (for Liv Grødeland), og kontorsjef Gjert Landfeldt, Kristiansand S. (for Egil Endresen).

Troms:

Kontorsjef Gunhild Kvisli K o p p a n g, Tromsø, Rolf F o s s l a n d, Tromsø, og sjefspsykolog Trond B r u u n - H a n s s e n, Tromsø.

Varamenn: Advokat Øyvind Smukkestad, Tromsø (for Gunhild Kop-

---

pasientene. Men mange føler seg maktesløse og rådville fordi de totalt mangler mulighet for opplæring og sysselsetting av klientene.

Avlastning bare i katastrofesituasjoner

Fru Ruth H e g g l a n d i Trondheim som er foreldre-representant i tilsynsutvalget for Sør-Trøndelag, peker på det prekære behov for avlastningshjelp i familier som har psykisk utviklingshemmede boende hjemme.

— Mange mødre jeg har besøkt, har ikke hatt ferie på flere år og kan ikke engang reise bort for en dag eller to, sier fru Heggland.

Hun mener det bør ansettes vernepleiere til å avlaste foreldre som selv vil pleie sine barn. Det må også bli adgang til kortere opphold for barna på egnede småhjem i fylkene. I Sør-Trøndelag må det nærmest være katastrofesituasjon før et barn kan bli tatt i mot for kortere opphold på Klæbu, og en stor sentralinstitusjon er ellers ikke det riktige sted for korttids-opphold.

pang), fru Mossa Brox, Finnsnes (for Rolf Fossland), og sosialsjef Reidun Slettmo, Moen i Målselv (for Trond Bruun-Hanssen).

Oslo:

Byråsjef Guri Johanne Sunde, Oslo, lektor Guri Grøsland, Oslo og Arne Rud Moa, Oslo.

Varamenn: Konsulent Eva Marie Grythe, Oslo (for Guri Sunde), ledende sosialkurator Ragnhild Bjørkmann, Oslo (for Guri Grøsland) og Inger-Johanne Bratfos, Oslo (for Arne Rud Moa).

Telemark:

Kari Brandvik, Porsgrunn, byrettsdommer Odvar Rye, Skien, og Birgit Kise, Bø i Telemark

Varamenn: Grete Lindland, Kragerø (for Kari Brandvik), advokat J. Haga, Bø i Telemark (for Odvar Rye) og adjunkt/rådgiver Arne Gautestad, Ulefoss (for Birgit Kise).

Hordaland:

Byrettsdommer Gudny Larsen, Bergen, formidlingssjef Henry Carson, Bergen og sosialsjef Ingolf Rimmereid, Fitjar.

Varamenn: byfogd Erik A. Foss, Bergen (for Gudny Larsen), fysioterapeut Gro Borgund, Manger (for Henry Carson) og psykolog Mildrid Meling, Bergen (for Ingolf Rimmereid).

Sogn og Fjordane:

Trygdesjef Rolv Baadstø, Sandane, politifullmektig Njål Sveinung Stangeland, Hermansverk og Petrine Saltskår, Stavenes.

Varamenn: Helsesøster Dagny Høgalmen, Årdalstangen (for Rolv Baadstø), advokat Ingrid Schei Nyheim, Førde (for Njål Stangeland) og Evind Henden, Sandane (for Petrine Saltskår).

Nord-Trøndelag:

Sorenskriver Rolf Lien, Namsos, Dagny Sellæg, Namsos og sykepleiesjef Torunn Opdahl, Steinkjer.

Varamenn: Advokat Ivar Singstad, Verdal (for Rolf Lien), Johan P. Skogseth, Frosta (for Dagny Sellæg) og skolesjef Jon Hilmo, Levanger (for Torunn Opdahl).

Nordland:

Konsulent Bjørn Haukland, Bodø, Einar Mortensen, Bjerkvik og sosionom Ellen Skogstad, Leknes i Lofoten.

Varamenn: Advokat Annfinn Johansen, Bodø (for Bjørn Haukland), Ole Ingebrigtsen, Mosjøen (for Einar Mortensen) og cand. mag. Bjørg Michaelsen, Bodø (for Ellen Skogstad).

Hedmark:

Sorenskriver Ingvar Høstad, Hamar, lektor John Klokkehaug, Hamar og voksenopplæringskonsulent Harald Joakimsen, Hamar.

Varamenn: Konsulent Ivar Furru, Ottestad (for Ingvar Høstad), lokomotivfører Nils A. Nilsson, Hamar (for John Klokkehaug) og sykepleiesjef Birgit Aas, Hamar (for Harald Joakimsen).

Fortsatt side 23



KUNSTNEREN HERLEIK FRA TRASTAD

Herleik Kristiansen kom som 15-åring til Trastad i Troms, uten noen som helst opplæring, ikke engang barneskolen. Tilsynelatende var han heltidsbeskjeftiget med å samle papirlapper som det etter hvert viste seg at han ødslet sin fantasi og skaperglede på. Med tiden fikk han andre materialer mellom hendene og åpnet stadig nye dører inn til sin egen hemmelighetsfulle verden — og ut derfra, til norske og utenlandske utstillinger, hvor kunstanmelderne enkelte ganger ikke engang visste at han og andre utstillere var psykisk utviklingshemmet.

Slik skriver Gjertrud Horntvedt i Nasjonalforeningens tidsskrift, «Helsenytt»:

På vårt bilde er det kirkekunstneren Herleik som viser prinsesse Astrid fru Ferner rundt på en utstilling i Kunstindustrimuséet i Oslo. Herleik orienterer om sitt stofftrykk med motivet «Jesus helbreder fattig og rik» — et arbeid som er utført for Harstad kirke. Børre Hartviksen trykker alle Herleiks arbeider på stoff.

(Foto: NTB/Vidar Knai.)

Stor uklarhet om klientenes rettssikkerhet

MANGELFULLE REGLER FOR BRUK AV TVANGSMIDLER

Forskrifter om bruk av tvangsmidler er ikke gode nok.

Personalets ansvarsforhold på ulike stillingsnivåer er ikke tilstrekkelig klarlagt.

Personalet kan ikke fritas for ansvar. En kan delegere myndighet, men ikke ansvar.

Helsedirektoratet bør utarbeide en brosjyre om klientenes rettssikkerhet.

Disse holdepunkter var blant konklusjonene i en debatt om rettssikkerhet på Helsedirektoratets konferanse om tiltak innen Helsevernet for psykisk utviklingshemmede på Gran på Hadeland sist i november i fjor.

Konsulent Dag Lønningdal ved Kontoret for psykiatri og områdeoverlege Ole B. Munch innledet med hvert sitt foredrag. Vi vil i denne artikkel gjengi et par punkter fra Lønningdals innlegg og det meste av Munchs innlegg.

Lønningdal pekte på at de psykisk utviklingshemmede i forhold til de vanlige samfunnsmedlemmer står i en særstilling når det gjelder rettssikkerheten. De er selv gjennomgående ikke i stand til å hevde sine rettigheter eller til å formulere egne krav. De har derfor behov for egne hjelpeordninger.

Hvem skal føre kontroll?

For psykisk utviklingshemmede i institusjon — det tenkes her på langtidsinstitusjon — vil situasjonen være ganske spesiell. Institusjonen har den totale omsorg og dét over et lengre tidsrom.

Den skal dekke de alminnelige livsbehov og vil faktisk utgjøre samfunnet for den enkelte. Den skal gi mat, klær, bolig, den skal gi tilfredsstillende arbeid og beskjeftigelse, den skal sørge for trivsel for personlig og sosialt liv, gi adgang til samfunnets kulturgoder m.v.

Det er en liten krets personer — personalet — som ved sine holdninger og handlemåte bestemmer den form hans tilværelse skal ha.

Og man får spørsmålet: Av hvem og hvordan skal den enkeltes rettssikkerhet tas vare på? Og videre: Hvem skal føre kontroll?

De departementale forskrifter til vern om den enkelte under opphold i institusjon, kan telles på to fingre, sa Lønningdal.

For det første har man forskrifter av 25. april 1967 «Om begrenset adgang til bruk av tvangsmidler osv.».

Reglene har til formål å hindre at en pasient skader seg selv eller andre. De midler som kan tas i bruk er isolasjon, mekaniske midler eller farmakologiske midler.

For å sikre en faglig vurdering er det bestemt at det bare er lege som kan forordne bruk av tvangsmidler.

Ellers kan fremheves det selvfølgelige og spesielle forbud i § 7 mot korporlig refselse. Det kan presiseres at korporlig inngripen aldri må skje som refselse eller straff straff eller i oppdragelsesøyemed.

Videre har man forskrifter om tilsynsutvalg, gitt ved kgl. res. av 15. desember 1972. Tilsynsutvalgene er nylig kommet i gang, og man har foreløpig ikke erfaringer fra deres virksomhet.

Deres hovedoppgave skal være å påse at den psykisk utviklingshemmede får slik behandling, opplæring osv. som hans evner og muligheter tillater.

Som et ledd i det regelverk som har til formål å beskytte den enkelte, må man også se de regler og instrukser som kjelder innen den enkelte institusjon.

Uklarhet om rettsgarantier

Områdeoverlege Ole B. Munch sa at han hadde møtt problemet med rettsvern både som styrer for en stor institusjon med tildels vanskelig og tungt belegg, som fungerende områdeoverlege og som medisinsk rettssakkyndig. Han fortsatte:

Rettssikkerheten hos de utviklingshemmede dreier seg i virkeligheten om ganske alminnelige borgerlige rettsgoder, nemlig sikkerhet mot trussel eller overgrep på liv, legeme, helse, trygghet og velvære, overgrep mot retten til å utvikle sine evner, rett til opplæring og arbeid og sikring mot nød.

Jerusalemserklæringen har spesifisert disse rettigheter, men stort sett ikke gått utover det som gjelder for vanlige mennesker. Den inneholder endog en reservasjon i sin artikkel 7, som bl.a. sier følgende:

«En del psykisk utviklingshemmede vil eventuelt ikke være i stand til å ta i bruk alle rettigheter på en meningsfylt måte, fordi de er for sterkt handikappet. For andre vil enkelte eller alle disse rettighetene modifiseres. Vedtak om slike modifikasjoner eller nektelse av rettigheter må hvile på så sikre rettsgarantier at et hvert misbruk av mulighetene hindres.»

Det står ikke en lyd om hvilke rettsgarantier man skal forlange, men bare at vedtakene må treffes av kvalifiserte eksperter. Det er på dette punkt jeg mener der foreligger store mangler og uklarheter. Uklarheten setter ofte de som profesjonelt har omsorg for de psykisk utviklingshemmede i en vanskelig stilling.

Voksne i internat står svakt

For det første: I straffeloven, som inneholder mange av de straffebestemmelser som skal beskytte individene mot dagliglivets krenkelser, som angrep på personlig frihet, frihetsberøvelse, mot legeme, helse og mot ærekrenkelser, finner man en reservasjon hvor det står noe

slikt som: «Offentlig påtale finner alene sted etter fornærmedes begjæring, med mindre handlingen har medført døden». Det er altså bare handlingsudyktighet pga. død som motiverer samfunnet til å gripe inn på den fornærmedes vegne.

Ett unntak fra dette er våre barnevernslover, som har instituert organer som skal beskytte barna som naturlig antas å savne denne selvstendige handlingsevne til å hevde sin rett, de beskyttes endog mot foreldrenes overgrep.

Videre har vår skolelov nå etter lang strid fått en slik utforming at den slår fast at undervisning har alle rett til, selv om den må modifiseres etter vedkommendes læreevner. Når det gjelder skoleloven synes aldersgrensene å være i ferd med å oppheves for dem som trenger spesialundervisning.

Det er imidlertid de voksne mennesker, de som må tas hånd om, som er kommet under vern som det heter, som rettslig sett står svakt, og særlig da de som er tatt hånd om i internater.

De psykisk utviklingshemmede og særlig de hardest angrepne og de minst selvstendige handledyktige, kan ved sin adferd gi inntrykk av at de selv vil komme til å foreta ting som er fare for dem selv eller omgivelsene.

I psykisk helsevern har man særbestemmelser om tilbakeholdelse av alvorlig sinnslidende og regler for deres behandling. Noe tilsvarende for de psykisk utviklingshemmede har vi ikke.

Tvangsmidler og nødverge

Når departementet har utferdiget regler om begrenset bruk av tvangsmidler, må det bero på at man støtter seg til straffelovens § 47 og 48. Disse paragrafene sier at ingen skal straffes for handling som man har foretatt seg, (det vil altså her si en av personalet som har foretatt seg noe) for å redde noens person elier gods fra en på annen måte uanvendelig fare når omstendighetene berettiger ham til å anse denne som særdeles betydelig i forhold til den skade som ved hans handling kunne forvoldes, nemlig mot den psykisk utviklingshemmede.

§ 47, den såkalte **nødvergeparagraf,** gir enhver rett til å forsvare seg mot angrep i en ellers straffbar handling, når den handling man utfører ikke «overskrider hva der fremstiller seg som fornødent og det i betraktning av angrepets farlighet, angriperens skyld eller angrepets risikomoment må aktes ubetinget tilbørlig å tilføre et så stort onde som ved handlingen tilsiktet».

Det står endog videre: «har noen overskredet grensen for nødverge, må han dog ikke straffes hvis overskridelsen alene har funnet sted pga. en ved angrepet fremkalt sinnsbevegelse eller bestyrtelse.»

Som det vil forstås ligger det her opp til enhver som utøver omsorg, selv å vurdere det gjensidige forhold mellom den handling man vil forebygge, eller den fare man eventuelt selv er i i forhold til de forholdsregler man velger.

Den enkelte som utfører restrik-

tive handlinger, det være seg innelåsing, isolasjon eller andre tvangsmidler, må selv vurdere dette forhold, en kan ikke løpe fra dette ansvar. Det er verd å merke seg at et annet sted i loven er det uttrykkelig sagt at straffri er man ikke selv om ansvar for handlingen samtidig hviler på en overordnet.

En annen side av saken er at det fra samfunnets side stadig på nytt fremsettes et krav om at personer som kan mistenkes for nedsatt handlingskontroll, og derfor være mer eller mindre farlige, skal tas hånd om rent administrativt. Det har vært på trappene en lov om administrativ frihetsberøvelse, men planene er foreløpig lagt til kjøling.

Krav om å beskytte omgivelsene

Det er vel ingen som vil protestere mot at personer med så sterkt utviklet psykisk skade, at deres tilstand kan sammenlignes med sinnssykdom, slipper straff for sine handlinger. Det er vel også samtidig rimelig at vårt rettsapparat må ha adgang til å beskytte omgivelsene mot slike personer.

I straffelovsrådets forslag er det planer om at man vil så og si senke grensen for ansvarlighet for en større gruppe av psykisk utviklingshemmede, men samtidig øke muligheten for administrativ frihetsberøvelse. Senkningen av en slik grense er nok ennå verre enn det som ligger i selve bestemmelsene.

Den fører med seg en tendens hos påtalemyndighetene til å innstille straffeforfølgning mot personer som man tror vil komme inn under denne kategori. Disse personer mister da nok et rettsgode: rett til å få sin sak prøvet ved retten. Det er ikke uten grunn at det fra magne hold kreves at psykisk utviklingshemmede må få oppnevnt verger. I sin tid fikk man en oppfordring på humant grunnlag om å unnlate vergeoppnevnelse for sinnssyke fordi umyndiggjørelse ble oppfattet som diskriminerende.

Det er ikke lett å få tak i verger og om man fikk dem, ville de vel ikke ha stort å utrette. Vergers samtykke er i hvertfall ikke nok til å holde en person innelukket i institusjon. Etter min mening burde rettsapparatet her tre inn, hvis ikke nødvergeparagrafen klart kan brukes.

Mer kvalifisert enn legene

Når det gjelder rettsbeskyttelse av oss som utfører omsorg, enten på høyere eller lavere plan, står vi i dagens situasjon temmelig vanskelig stillet. Bare overfor de aller dårligste, hvor det ikke kan være tvil om å bruke nødvergeparagrafen, har man noe å holde seg til.

Vi savner i høy grad reglement som vi kan handle etter. Departementets regler om begrenset bruk av tvangsmidler er i så henseende ikke tilfredsstillende. De definerer ikke tilfredsstillende hva slags tekniske betingelser som må være tilstede, f.eks. at isolasjon ikke brukes på et rom hvor det i og for seg kan være fare for den isolerte, eller at tvangsmidler må bare være av autorisert art.

En annen sak er at disse reglene også har et ugjennomførlig krav om at det er leger som skal være de

HARALD HATLING EFTF. A/S
Fjordgt. 38
Trondheim — Telefon 27 045

Møbler fra
ASKELADDEN A/S
Fjordgt. 66
Trondheim — Telefon 31 458, 28 089

TRONDHEIM FRYSE- OG KJØLELAGER A/S
Sentralbord 21 169 — Trondheim

TROMI FABRIKKER
Trondheim — Telefon 39 920

CHR. SØRENSEN A/S
Telefon 26 182 — Trondheim

SELSBAKK VATTEPPE & SHODDYFABRIKK
Selsbakk — Telefon 35 343
Vattepper - Plater og Madrasser
Salg kun til handlende

HAUGAN SUPERMARKED A/S
Stubbsvingen 39
Trondheim — Telefon 36 480

A/S SELSBAKK FABRIKKER
Boks 2027
Trondheim — Telefon 35 020

E. ERLANDSEN
Urmaker
Midt på Nordre
Trondheim — Telefon 21 784

JOHANNE FYHN
Pelsvarer
Trondheim — Telefon 26 850

NIK. HAUGRØNNING
Mek. Verksted
Bodsberg — Tlf. Trondheim 75 102

A/S EPA LAVPRISMARKED
O. Trygvasonsgt. 28 — Trondheim
Sentralbord 27 070

HERRESENTERET
Nordregt. 28 — Telefon 25 163
Trondheim
Stort utvalg i moderne herreklær

JACKS DAME- & PIKEMAGASIN
Alt i Pike- og Damekonfeksjon
Munkegt. 31 - Trondheim - Tlf. 23 432

A/S HAGEANLEGG
Flaggstenger - Stiger - Hageporter
Tørkestativer - En gros - En detalj
7056 Moholt - Trondheim - Tlf. 38 176

eneste som kan ordinere denne form for handling.. En er sterkt i tvil om dette er noe som kan pålegges legene, bortsett fra å bedømme eventuelle skadevirkninger.

Til å bedømme faren fra den psykisk utviklingshemmedes side, er det andre som er like godt kvalifisrte til å bedømme som legene. Altså kreves der bedre reglement på dette punkt.

Åpenhet den beste kontroll

Det siste punkt gjelder kontrollinstanser og forebyggende tiltak.

Når det gjelder kontroll vil jeg si at det beste middel, som også kan virke forebyggende er den aller største åpenhet overfor offentligheten, for pressen og almennheten forøvrig. Det er den beste beskyttelsen overfor både klientell og personale. Jeg vet at på dette punkt er foreldreforeningene enige.

En forvrengt fortolkning av taushetsplikten har ofte vært brukt av overordnede instanser for å motvirke denne åpenhet. Jeg er ikke den eneste i ledende stilling som har fått påpakning av overordnede i tjenestemyndighet, fordi jeg har vist åpenhet overfor almennheten.

En annen sikkerhetsforanstaltning, for å forebygge og samtidig kontrollere eventuelle overgrep, til støtte både for klienter og klientell, er at det omgivende personale har anledning til å være med å vurdere de nødvendige tiltak, til å delta i beslutningsprosessene, selv om det endelige ansvar også må tas av ledelsen.

Departementet har nå instituert såkalte tilsynsutvalg på flere områder. Jeg har ingen større tiltro til disse så lenge de skal dekke et så stort område som et helt fylke, og at de dessuten er oppnevnt av departementet.

Jeg tror at slike tilsynsutvalg først og fremst må være lokale, og de bør være oppnevnt av de lokale myndigheter som i vårt samfunn har demokratisk kontrollerende oppgaver, nemlig sosialstyrene, skolestyrene og helserådende. Som jeg før nevnte, mener jeg at vergenes personlige kontroll vel kan være verdifull, men er vanskelig å etablere.

Jeg vil til slutt litt provoserende si: At den største faren mot sikkerheten for klienter og personale, er sentralisering, at avgjørelser på disse punktene skal tas langt utenfor klientenes og personalets nærhet, enten det nå er på fylkes- eller departementsbasis.

«RAPPORT» KOSTER DET SAMME

I januar opplevet vi den største prisstigningen på 25 år, forteller konsumprisindeksen. Men «Rapport» er ikke steget, dennegang.

Giroblankett for årsabonnementet er innlagt i dette nummer, slik at det skal være lettvint for leserkretsen å sørge for at bladet kommer like trofast i 1975. Det koster 15 kroner for hele året, og «Rapport»s forretningsfører ser fram til en jevn strøm av bladpenger i de kommende dager. Og takk for det!

Torp — Skjeberg — Asker — Ski — Voss — Strømmen
Lierbyen — Mosby — Trondheim

BRIAB VOGNSERVICE
Serviceverksted for bremser til alle kategorier tilhengere
Moderne bremseprøveanlegg
1652 Torp. Tlf. 14 954 - 14 955

SKJEBERG AUTOSERVICE
Vask · Smøring · Service
Skjeberg — Telefon 68 391

MIN GULLSMEDFORRETNING
finner De i Wesselgården i Asker sentrum.
Velkommen til et besøk i en hyggelig forretning. Reparasjoner utføres.
ASKER GULL OG SØLV
Gullsmed Fr. Claudi — Tlf. 78 10 84

JERN BYGG OG FARVE A/S
Idrettsveien 9 — 1400 SKI
Telefon 86 24 88

PARK HOTEL LILAND
Voss — Telefon 11 322
LILANDS TURISTHOTELL
Bulken — Voss — Tlf. 14 258

Glassmester REIDAR HESLER
Stasjonsveien 39 — Strømmen
Telefon 71 29 16
Kunst- og Bygningsglassmester

BESØK
OLAF HYGGEN's HAVESENTER
Kjellstad - 3400 LIERBYEN - Tlf. 84 67 02

HØIE KOLONIAL
4710 MOSBY — Tlf. Kristiansand 35 534
Alt i Dagligvarer

★

A/S SIGURD HESSELBERG
Trondheim — Telefon 37 050

★

STORTINGS-ADVARSEL MOT «INTEGRERINGSRUS»

Integrering av funksjonshemmede elever i grunnskolen ble berørt av flere talere under budsjettdebatten i Stortinget før jul. Vi tar med utsnitt av et par innlegg:

Liv Andersen:

Selv om grunnskolens muligheter og hjelpemidler blir utviklet maksimalt, vil det allikevel finnes barn og ungdom med så mange vansker og så omfattende behov at egnede undervisnings- og behandlingstiltak bare kan dekkes i spesialskoler.

En gruppe som under dette arbeid må tas med på råd er foreldrene. Dem må vi lytte til; de har erfaringer, men de trenger også råd og veiledning, særlig hvis de vil ha barna sine hjemme i større utstrekning enn de har i dag.

Mange av dem føler en viss engstelse for at vi i dagens integreringsrus skal glemme at meget spesielle barn trenger en meget spesiell behandling i et meget spesielt miljø.

Foreldrene vil ha en undervisning som aksepterer deres barns egenart og egenverdi, og som finner barna verdige til stimulans, vekst og utfordring i et miljø som viser dem varme og ikke kulde og avvisning.

Bergfrid Fjose:

Det må vera heilt klårt at det ikkje er tale om ei fullstendig pedagogisk integrering. Graden av integrering skal alltid vera opp til omsynet til den einskilde eleven. Feilplassering er alltid ein stor fare som ein må freista å unngå for all pris. Dette gjeld ikkje berre førstegangsplassering i grunnskole eller institusjon. Det må gå føre seg ei prøving av eleven sitt nivå med visse mellomrom.

Ikkje minst gjeld dette elevar som har særs store problem. Det hender at elevar etter vandring frå institusjon til institusjon til slutt blir gåande heime fordi institusjonar og skolar ikkje finn at dei høver for dei.

Vernepleierne

Norsk Vernepleierforbund hadde ved årsskiftet 341 medlemmer. Etter valgene på landsmøte 1. november i fjor har forbundsstyret følgende sammensetning:

Forstander Rolf Wiggen, Klæbu Pleiehjem, formann, undervisningsleder Bjørn Horndalen, Vernepleierskolen på Emma Hjorths Hjem, viseformann, kurator Oddveig Kaulum Antonsen, Skarrud Behandlingshjem, sekretær, overpleier Kristin Gravås, Emma Hjorths Hjem, kasserer, miljøterapeut Jørn Klem, Barnepsykiatrisk Klinikk, Oslo, avdelingsleder Jens Monstad, Nærlandheimen og redaktør, avdelingsleder Øivind Jargvoll, Østerbo.

Hun er en del av omsorgens historie i vårt land

Ragnhild Schibbye, norsk åndssvakeomsorgs Grand Old Lady, gikk bort lille julaften, 75 år gammel.

Vi eldste husker hvordan Ragnhild Schibbye, selv mor til et åndssvakt barn, allerede fra begynnelsen av 1930-årene i skrift og tale tok opp kampen for denne glemte gruppe i vårt land. Intet var derfor mere selvfølgelig enn at Regjeringen oppnevnte henne som medlem av Sosialkomitéen av 1935, som bl.a. hadde i oppgave å legge frem forslag til lov om omsorg for åndssvake.

På det praktiske område var hun også en pioner. Hennes første store innsats på dette felt var da hun sammen med fru Helliessen Lund og uten offentlig støtte åpnet det første daghjem for åndssvake i 1938 i Oslo.

I alle år helt frem til hennes høye alder gjorde seg gjeldende var hun medlem av, — og ofte formann i en rekke utvalg og komitéer innen Oslo-regionen i Røde Kors' arbeide for de åndsvake, i Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge, og fremfor alt mangeårig formann i Oslo støttelag, hvor hun var initiativtager ved planlegging og opprettelse av de fleste institusjoner og servicetilbud innen helsevernet for psykisk utviklingshemmede i Oslo. Men det vil føre for langt å nevne



alle tillitsverv hun beredvillig påtok seg og hvor hun nedla et banebrytende arbeid.

Overfor de som arbeidet for åndssvakesaken eller innen omsorgen og overfor alle som hadde problemet innen sin familie var hun en klok, varmhjertet og erfaren rådgiver. Man gikk aldri tomhendt fra et møte med henne.

Når det gjaldt den sak og de med-

mennesker hun kjempet for, var hun preget av et ukuelig pågangsmot. Hun slo seg ikke til ro med avslag, men gikk på påny med sterke og ugjendrivelige argumenter.

Ragnhild Schibbye representerte i seg selv og alene en pressgruppe overfor myndighetene som det sto respekt av fordi hun ikke bare krevet, men i utstrakt grad også ytet gjennom personlig, aktiv og selvoppofrende innsats.

Saken var for henne alt. For seg selv krevet hun intet. Et samvær med den noble, kultiverte, harmoniske og engasjerte Ragnhild Schibbye var alltid givende.

Man kan trygt si at uten Ragnhild Schibbye ville norsk åndssvakeomsorg ikke stått hvor den står i dag. Sjelden har St. Olavs orden, St. Halvard-medaljen og Norges Røde Kors' hederstegn vært tildelt en verdigere mottaker.

Ragnhild Schibbyes minne står dypt risset i vår erindring. Hun er en del av omsorgens historie i vårt land.

Vi bøyer oss i ærbødig takk for alt hun ga, for hennes utrettelige innsats, hennes glød og inspirasjon og hennes varme medmenneskelighet.

Christofer Lohne-Knudsen.

☆

Da budet om Ragnhild Schibbye's bortgang kom, var det mange mennesker som stanset opp for å ta et tilbakeblikk. Felles for dem alle var takknemlighet mot henne som i så mange år hadde arbeidet for å bedre kårene for de svakeste i samfunnet og dermed gi hjemmene en lysere og tryggere situasjon.

Utbyggingen av åndssvakeomsorgen i Oslo først og fremst men også utover landet, skyldes i første rekke hennes utrolige innsats. Ved pågangsmot, fremsyn og nærmest dynamiske kraft, fikk hun gjennomført planer og utbygging som ga de åndssvake muligheter, ikke bare til opplæring og aktivitet, men også til å leve et meningsfylt liv i kontakt med mennesker.

For de psykisk utviklingshemmede selv hadde Ragnhild Schibbyes navn en god klang, og hun sto dem meget nær. Det var i samtale med dem hun virkelig viste seg som det store, varmhjertede menneske hun var. For dem hadde hun et fond av forståelse og tid, og hennes store og små venner omfattet henne på sin side med kjærlighet og vennskap.

Til sine medarbeidere stilte hun store krav, men sparte aldri seg selv, og nettopp dette at hun aldri ga opp en engang påtatt oppgave, ga inspirasjon og mot til de mennesker som hun arbeidet sammen med.

Hun selv er borte, men hennes innsats vil bli husket, og hennes idéer vil bli fulgt til inspirasjon for dem som prøver å følge i hennes spor, og til beste for hennes store og små venner som alltid vil trenge den støtte og hjelp som en god utbygging kan gi.

Fred over Ragnhild Schibbyes minne.

Alfhild Hansson.

SKI OG ÅS MØBELFORRETNING A/S

Nordbyveien 23 — SKI

Telefoner: 86 17 13 - 86 20 95

Ås — Telefon 94 04 19

ANFINN NILSEN

Tømmermester

Skauvn. 15 - 4800 ARENDAL - Tlf. 23 965

LEIRVIK SVEIS

STORD — Telefon (054) 11 044

SKIPSBYGGERI - MEKANISK VERKSTED

ROLF WIGAND'S

REDERI

5000 BERGEN

Funksjonshemmede barns integrering i skoleverket

Av informasjonssekretær Trygve Tamburstuen

Det trekker ut med den nye lov om endringer i lov om grunnskolen. Odelstingsproposisjonen er nå til behandling i Stortingets kirke- og undervisningskomité, og det er ventet at saken vil komme opp i Stortinget før påske. Departementet har tidligere tatt sikte på at loven skulle tre i kraft fra 1. august i år. Det blir nå antydet at det kanskje vil ta enda ett år, fordi stortingsbehandlingen kommer så sent på våren. I mellomtiden gir informasjonsssekretær Trygve Tamburstuen i Kirke- og Undervisningsdepartementet denne nyttige orientering om idéene bak lovforslaget.

Formelt kan problemet med integrering av funksjonshemmede barn i det ordinære skoleverk synes enkelt nok. Men problemet blir først satt i sin riktige sammenheng ved at vi søker svar på hvem de funksjonshemmede er og hvorfor de er blitt utskilt fra allmennskolen.

Selv om Regjeringen nå har lagt opp til en lov-integrering ved at spesialskoleloven og grunnskoleloven blir slått sammen til en lov, så er dette bare grunnlaget for den integrering i praksis som vi håper gradvis skal utvikle seg i årene som kommer.

Regjeringens forslag tar sikte på å innarbeide den någjeldende spesialskolelov av 1951 i grunnskoleloven, for å få fastslått at ansvaret for opplæring av alle barn påhviler den enkelte kommune og at flest mulig bør få opplæringen på eller i nærheten av sine hjemsteder.

Rett til opplæring skal funksjonshemmede ha både før og etter vanlig skolealder. Særlig understrekes det at det er viktig å organisere tiltak for funksjonshemmede barn i førskolealderen.



Informasjonssekretær Trygve Tamburstuen.

Det er en følge av dette framlegget at ca. 40 av de 60 statlige spe-

sialskolene vi i dag har skal overføres til kommunal drift i løpet av en 4-5 års periode. Samtidig med at ansvaret for opplæringen av de funksjonshemmede overføres til kommunene, vil det også bli overført økte midler fra staten til kommunene.

En regner ikke med at kommunen vil få større utgifter til funksjonshemmede elever enn de har til andre elever. Staten vil i alt vesentlig dekke merutgiftene. Regjeringen peker i proposisjonen på at de økonomiske rammer en i dag har for spesialundervisningen, vil gi et forsvarlig utgangspunkt for den omorganisering lovframlegget sikter mot.

Det er et gjennomgående prinsipp i lovframlegget at kommunen og fylkene skal gis fullmakt til selv å organisere spesialundervisningen etter en plan for det enkelte fylke. Det foreslås opprettet egne fylkesråd som skal sørge for bedre koordinering og utnyttelse av de faglige ressurser. På det sentrale plan blir Spesialskolerådet og Grunnskolerådet slått sammen til ett sakkyndig råd.

Uavhengig av kommunekassen

Meningen nå er ikke å oppnå 100 prosent integrering, men å legge til rette en utvikling som kan gjøre at en stadig større del av de funksjonshemmede kan gå på skole hjemme. De funksjonshemmede må sikres en opplæring som ut fra deres behov er likeverdig med den opplæring som legges tilrette for andre barn og unge.

De uklare ansvarsforhold som har vært en hindring for planlegging og utbygging av undervisningstilbudet for funksjonshemmede barn blir løst. Den foreslåtte tilskottsordning sikrer at integreringen blir uavhengig av kommunenes økonomi.

I Spesialskolelovens forstand er den funksjonshemmet som «bare med lite utbytte kan følge undervisningen» i allmennskolen.

Uendret i 55 år

Fem kategorier funksjonshemmede er blitt skilt ut, først døve (1825) og blinde (1861). Disse gruppene anså det i sin tid for å være et privilegium å bli skilt ut som grupper, for dermed å kunne få et mer tilpasset skoletilbud. De evneveike og åndssvake ble skilt ut i 1870 og de atferdsvanskelige i 1896. Så gikk det over 20 år før den siste gruppen — de talehemmede — fikk plass i lov- og regelverk i 1919.

55 år senere består de funksjonshemmede fortsatt bare av disse 5 kategoriene.

Sammeholder en dette med f.eks. utviklingen innen det medisinske felt, der en stadig mer differensiert diagnostikk har ført til en tilsvarende variert og adekvat behandling, vil en bli slått av den langsomme utvikling det har vært på dette området innen skoleverket.

Hjelpeundervisningen i folkeskolen hadde inntil en god stund etter krigen temmelig beskjedent omfang. I slutten av 1940-årene var det samlede antall hjelpeundervisningselever ca. 0,5 pst. av alle elever. I 1955 vedtok Stortinget en tilføyelse i lov om folkeskolen som påla kommunene å gi hjelpeundervis-

ning. Fra da av har det vært en rask utvikling. Nå får faktisk godt og vel 10 pst. av alle grunnskolebarn en eller annen form for hjelpeundervisning.

Ca. 3 500 funksjonshemmede går i dag i spesialskoler. Dette er ca. 0,6 pst. av elevtallet i grunnskolen. Videre er det i dag ca. 12 000 elever som får en eller annen form for opplæring i sosiale og medisinske institusjoner.

Nærmiljøet kan være hardt

Integrering av funksjonshemmede i den såkalte normalskolen vil ha en rekke følger. Jeg skal her særlig peke på de miljø- og holdningsmessige og de pedagogiske følger.

Integrert vil den funksjonshemmede forbli i sitt normale miljø, lære det å kjenne på godt og vondt, og ha større forutsetninger for å kunne forstå og tilpasse seg det samme miljøet etter endt skolegang. På den annen side er det klart at normalmiljøet kan være hardt for mange funksjonshemmede.

En vesentlig fordel vil være at medelevene kan få en uvurderlig innsikt i og forståelse for at i et normalt menenskelig miljø er mennesker med ulike lyter naturlig.

De funksjonshemmede elevene vil også unngå brudd med sitt opprinnelige nærmiljø. Det er nok en kjennsgjerning at internatmiljøer utvikler holdninger og atferd som ikke alltid er like positive. I denne sammenheng blir det viktig å bygge ut et langt bedre rådgivningsapparat til hjelp for foreldre og foresatte.

Den sentrale spørsmål pedagogisk er om de funksjonshemmede vil få et bedre opplærings- eller behandlingstilbud i den ordinære grunnskolen enn de får i spesialskolene.

Få lærere, mangelfulle hjelpemidler

Vansker av metodisk art må vi nok bare forutse. Lærerutdanningen har vært og er først og fremst ment å skulle forberede for undervisning av friske elever. Mangelen på spesialutdannede lærere vil iallfall ikke avta i takt med integerignen. Hjelpemidlene vil også bli et problem. De hjelpemidlene en rår over i dag, er mangelfulle.

De diagnostiske problemene er kanskje de største, — ikke minst fordi enhver behandling vil fortone seg som meningsløs hvis den ikke bygger på en god diagnose. Derfor er det viktig at vi får til en rask utbygging av de skolepsykologiske kontorene, og de praktisk-pedagogiske sentralene. I tillegg må den diagnostiske kapasitet ved spesialskolene bygges ut, slik at de kan yte service ikke bare overfor sine egne elever.

Trass i disse pedagogiske vanskene, er det likevel så åpenbare fordeler som kan oppnås ved å la funksjonshemmede få sin opplæring i den ordinære grunnskolen, at det neppe i dag er noen stor uenighet om målet.

Spesialskoleundervisningen vil aldri kunne være seg selv nok. Den må være en del av en større helhet av hjelpende instanser. Vi har i de senere år gjort vedtak som innebærer forbedringer både i helse- og

sosialomsorg og utdanningsvesen.

Alle er ivrige etter å sette vedtakene ut i livet og forbedre forholdene for dem som trenger hjelp. Men hittil har vel hver enkelt etat vært mer opptatt av å utvikle, forbedre og utbygge sine sektorer, enn å samordne tiltak og å gå sammen om en overordnet planlegging.

Avvik som del av det normale

Vi er i gang med en viss helhetstenking, men den er i sin spede begynnelse. Skolens hjelpetiltak og spesialundervisning vil stå sentralt i denne planleggingsfase fram til en større koordinering.

Vi skimter en utvikling der det spesielle blir det generelle, og hvor vi aksepterer en egenart og et avvik som et normalisert forhold i det sunne samfunn.

Men før vi kommer dit må aldri de funksjonshemmede gå i bresjen for oss, vi må aldri med den ideale fordring i lomma filosofere oss vekk fra det bevisste ansvar som nettopp forteller oss hva spesialundervisning er og hvem det gjelder.

Integrering er et ord vi alle bruker. Det er viktig å være klar over at vi snakker både om en organisatorisk, en pedagogisk og en sosial integrasjon. Ofte opplever vi at man foretar en organisatorisk integrasjon — og stopper med det. En slik situasjon er ingen tjent med.

Integrering er et uhyre sammensatt problem. Også spørsmålet om skolens målsetting kommer i høy grad inn — ja faktisk hele samfunnets målsetting. Det er vel i grunnen samfunnet som må endre holdning. Vi må komme dit at vi virkelig ønsker å akseptere de funksjonshemmede. Den sosiale integrasjon er og blir den vesentlige.

Vi må komme så langt at vi ikke lenger snakker om «oss» og «de funksjonshemmede», men at vi oppfatter oss alle som naturlige partnere i samfunnet, med rett til å fungere etter våre individuelle muligheter og forutsetninger.

Nytt

fra Samordningsrådet
for åndssvakesaken i Norge

10 000 kroner til forskning

Åndssvakesakens Forskningsfond har mottatt en gave på 10 000 kroner fra fru Dagmar Sivertsen, Bergen. Forskningsfondets formann overlege Hallvard Vislie sier i sin takk for gaven at den betyr en stor oppmuntring for styret i arbeidet med å skaffe tilveie de nødvendige midler for å kunne skape og opprettholde et forskningsmiljø for de åndssvake.

*

Søknader om støtte til forskningsoppgaver av Åndssvakesakens forskningsfond og Eli Vindeggs Forskningsfond for 1975 må være innsendt til fondenes styre innen 15. april 1975. Nærmere opplysninger og søknadsskjema fåes ved henvendelse til advokat Kaare Jønsberg, Torggt. 10, III, Oslo 1, telefon 33 17 97.

RAPPORT

Utgiver: Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité:
Kari Bredal, Alfhild Hansson, Else Hansson, Knut Werner

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:

Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening
Skolestyrerkollegiet ved skoler for psykisk utviklingshemmede
Forbund av pedagogisk personale for psykisk utviklingshemmede

INNHOLDSFORTEGNELSE FOR 20. ÅRGANG 1974

Trykt i Grafia Boktrykkeri, Oslo

Side

UTBYGGING AV HELSEVERN FOR PSYKISK UTVIKLINGSHEMMEDE

Olje og omsorg 1
Tilsynsutvalgene kommer 17
Bare ett nytt daghjem i fjor 20
Danske tanker om de sterke og de svake 24
Samordningsrådet som brobygger. Chr. Lohne-Knudsen 81
Byggingen står i stampe. Fra SOR's årsmøte 84
Oppbygging av fagteam og nedbyging av sentralhjem. Bjarne Grov 86
Standard romprogram for daghjem og skole godkjent
Mogens Rasmussen 89
Nytt familiedaghjem og mange utvidelser ved NKS-institusjonene .. 102
Nærmest byggeskred for daghjem/internat 121
De fem første tilsynsutvalg 128
Stortinget får «omsorgen» på bordet i høstsesjonen 131
Fem nye byggeår og 25 mill. kroner ekstra 161
De byggende damer ved Randsfjorden 168
Fra trontalen i Stortinget 169
Byggeklossene A 3 B C D E — Mer om standard romprogram 170
Klienter i rekkehuskollektiv 180
Siantbevilgning løser ikke saken 201
Landet Rundt 61, 103, 143, 181, 223

UNDERVISNING — BEHANDLING — ARBEID

Undervisning av psykisk utviklingshemmede I — Samson Bjørke .. 4
200 «hjemme-elever» 12
Skolen bare en del av omsorgen. Bjarne Grov 13
Integrering brennbar debatt i hele Norden 25
Fylkesråd for undervisningen, større fullmakt for kommunene
(Ot.prp. nr. 64) 41
Kurs i primær motorisk trening 51
Undervisning av psykisk utviklingshemmede II — Samson Bjørke .. 52
Samarbeidsutvalget om første lovforslag 59
Ulært personale må få planmessig opplæring. Sjur Børve 92
Kurs for nyansatte ved Dagsrudheimen 95
Tvangsmidler — store avdelinger, lite personale 97
Sparekniven rammer funksjonshemmede både i førskole og
grunnskole 124
Dårlig stelt med tidlig behandling i de fleste land 130
Treningsverksted, småbarnstue og lekotek ved Røde Kors-hjem 142
Omsorg i Utkant-Norge 162
Mange i en krok med hendene i fanget. Landskonferanse i Bergen.. 166

Side

Med eller uten eksamenspapirer. Ove B. Snähre 175
STUI-kurs om motorisk trening. Mogens Rasmussen 178
Integrering på statsbudsjettet 217
Behandler — eller plager vi? 222

TRIVSELSTILBUD — FRITID — IDRETT

Film om idrett for store og små 49
Sommerleker på Emma Hjorth 10—14 juni 50
Med ski, gåstativ og akebrett 61
Verksteder med egen leirskole. Fossheim 122
Solgården har fått sitt «bumerke» 139
Den årlige idrettslederkonferansen 165
Til sengs 7 timer mer enn nødvendig i døgnet 173
Deres skjebne — våre holdninger. Per Sanne 208
En idrettsleder til 100 elever 218

FORELDRE — FAMILIE

Foreldre mot tvangsintegrering 2
Foreldrebok om autistiske barn 21
Hurtig kriseterapi for familien 26
Loven blir det første skritt. Foreldreforeningen om integreringen .. 48
Honnør fra foreldrehold til frivillige krefter 180

FORSKNING

Forskningsmidler til fordeling 23
Forskning for å finne bedre behandlingsmetoder 135
Støtte til forskning i skole og samfunn 164
50 000 kroner til forskningen 177
Både vekt og vekst under gjennomsnittet 205
Innsamlede forskinngsmidler er brukt til forebygging av åndssvakhet 213

SAMORDNINGSRÅDET — ORGANISASJONER

15 kroner for «Rapport» 5
Flere fysioterapeutstillinger 15
En desentralisert omsorg. Tema på SOR's årsmøte 46
Det er så lett å glemme (Rapport) 50
To blad «Rapport». Samordningsrådet protesterer 163
Betaling av kontingent for 1974 165
Ny president og generalsekretær i Ligaen 204

DIVERSE Side

Rosen. Dikt av Lorang Pedersen 23
«Landet Rundt» er tilbake 60
Av Kronprinsesse Märthas Minnefond 60
David og Goliat 100
Chr. Lohne-Knudsen blir «bare» overlege 101
Landskonferanse i Norsk Forbund 126
«Sosial Trygghet» i ny utgave tidlig neste år 129
Meld fra om filmer som kan lånes ut 139
Tre nye danske filmer 141
Nytt fra Samordningsrådet 26, 100, 165, 204

Henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren Gunvor Heier, postboks 167, 1324 Lysaker.

Innbetaling for abonnement til postgirokonto 9473. — Bankgirokonto 6088.05.01081 eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året. — Kontingenten er kr. 15,— pr. år.

Henvendelser angående annonser og betaling for disse skjer til Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1. Bankgiro 7001.05.01928.

Manuskripter til Rapport sendes redaktøren, Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.

Grunnutdannelse — en selvfølgelighet

Av Grete og Steinar A. Miland, Birkerød, Danmark

Det var med stor forbauselse vi leste i Ove B. Snähres artikkel (i nr. 5, 1974) «Med eller uten eksamenspapir», at enkelte medlemmer av Samordningsrådet ikke kan dele det syn at det bør kreves en grunnutdannelse for det ledende avdelingspersonell.

Vi beklager sterkt at denne innstilling finnes hos enkelte bestyrere og ledere på våre institusjoner. Det har vist seg ved at utdannede vernepleiere har blitt forbigått av personer med lang praksis når de har søkt avdelingsleder og avdelingslederassistent stillinger. Men at denne innstilling også finnes hos medlemmer av Samordningsrådet, ja det er sjokkerende.

Nå har vi selv arbeidet en del år med psykisk utviklingshemmede, som avdelingspersonell. Vår oppgave var å holde avdelingen fri for støv, vaske og reparere tøy, servere mat og holde «pasientene» reine. Noen form for opplæring, faglig veiledning eller informasjon fikk vi ikke. Det ble heller ikke drevet noen trening med beboerne på avdelingen. ADL-trening visste vi knapt hva var, og samarbeid med skole, barnehave, arbeidsstuer og ikke å forglemme foreldre var nærmest lik null. Foreldre skulle man ha på tre skritts avstand. Holdningen hos avdelingslederne var nærmest at klientene ingenting kunne og heller ingenting kunne lære. Et lite inspirerende miljø, hvor både klienter og personale ikke kunne unngå å falle hen i sløvhet og likegyldighet.

Selvfølgelig vil vi ikke benekte at enkelte menensker kan ha spesiell egnethet for yrket. Men vi mener at egnethet i seg selv ikke er nok. Faglig bakgrunn er en nødvendighet i dette yrke som i alle andre.

Vi tar nå en 3-årig utdannelse til omsorgsassistent i Danmark. Det er en utdannelse som tilsvarer vernepleierutdannelsen i Norge. Det kan nevnes at ingen blir fast ansatt som avdelingspersonale uten en 3-årig utdannelse i Danmark. Det blir også opptatt ca. 500 elever i året til denne utdannelse. Gjennomsnittlig er det ca. 4-5 utdannete på hver avdeling. Det faglige miljø er derfor et ganske annet enn i Norge.

Det er jo nettopp den manglende kvalifikasjon blant personalet som er en medvirkende årsak til at omsorgen for de psykisk utviklingshemmede er så akterutseilt som den vitterlig er. Lossius-utvalget går sterkt inn for en bedring på det utdannelsesmessige område. En omsorg hvor man bygger på prinsippene om integrering og desentralisering vil i praksis si at forskjellige faggrupper vil måtte samarbeide. For at personalet skal kunne yte noe i et samspill med andre faggrupper er det en forutsetning at man snakker «det samme språk», at man har den tilnærmete samme holdning til de oppgaver som skal løses.

Lønn og status er nøye knyttet til

utdannelsesproblematikken. Så lenge omsorgen er tvunget til i stor utstrekning å basere seg på ikke-utdannet arbeidshjelp med derav følgende lav lønn, får man en tilfeldig sammensatt personalgruppe med lav statusfølelse, og holdning til arbeidet og klientellet diktert ut fra de forskjelligste motiver.

Den beste garanti for ekte respekt fra personalets side overfor klientene er faglig dyktighet og yrkesstolthet. Yrkesbevissthet og yrkesstolthet fremmes ved en god utdannelsesmessig bakgrunn, når man ser resultater av sitt arbeid og selv opplever dette som meningsfylt.

Så la oss slippe slike uttalelser både fra bestyrere, ledere og representanter fra Samordningsrådet i fremtiden.

Om utdannelse - og mangel på sådan

Det er et forhold som forundrer meg mer og mer etter som tiden går: At det ser ut til å være så lite behov og bruk for vernepleierundannelsen innen arbeidet for psykisk utviklingshemmede. Gang etter gang blir det brukt uttrykk som «skrikende behov for utdannet personale» innen denne sektoren, og så skjer det allikevel at det stadig ansettes folk med liten og utilstrekkelig utdannelse, til og med som avdeilngsledere

Bestyrer/bestyrerinne ved et daghjem for psykisk utviklingshemmede barn skulle man tro måtte være en person med full vernepleierutdannelse. Men hva skjer? Jo, at det averteres etter en bestyrer med førskoleutdannelse og som assistent en vernepleier. Av dette må man jo slutte at vernepleierutdannelsen ikke kvalifiserer til en bestyrerstilling.

Når slikt kan skje, og når folk med full vernepleierutdannelse blir forbigått ved ansettelser — det hender også — da kan man spørre seg selv om dette med «skrikende behov» virkelig er alvorlig ment. Likeledes: Hva ligger i uttrykket «Utdannet personale»? Er det eksamen fra 9-årig ungdomsskole? 2-årig folkehøyskole? 8 måneders hjelpepleierskole? Eller menes det 3-årig vernepleierutdannelse som gis både her i landet, i Danmark og Sverige?

Jeg tror det er på tide å få klare og entydige svar på disse spørsmål. Er vernepleierutdannelsen en spesialutdannelse som kvalifiserer for arbeid med psykisk utviklingshemmede, så bør det komme klart frem. Det er liten vits i å koste på seg en tre-årig vernepleierutdannelse hvis en 8-måneders sådan er likeverdig. Er 3-årig vernepleierutdannelse en fullverdig spesialutdannelse for dette yrket, bør den også få status som sådan både med hensyn til lønnsvilkår og avansementsmuligheter. Det kunne også være interessant å få vite om det finnes noen organisasjon som ivaretar vernepleiernes interesser — eller om de er prisgitt andre organisasjoner der det er lett å havne langt bak i køen.

Jeg er klar over at man ofte må ty til uutdannet personale, men det

LANDET RUNDT

Nordland, Troms og Finnmark

Porsanger kommune har søkt Sosialdepartementet om midler til et års prøvedrift for en avdeling for psykisk utviklingshemmede barn ved daghjemmet i Lakselv.

Trastad gård har planene klare for nedtrapping av klientellet. På lang sikt kan det bli snakk om å redusere med ca. 100 prosent, og dermed komme ned i et elevtall på ca. 270. Nedtrappingen kan først skje etter hvert som tilbudet blir bedre ellers i landsdelen, og planene må godkjennes av departementet.

I Øksnes arbeides det videre med å få reist et dagsenter for psykisk utviklingshemmede. Kommunen har sagt seg enig i et opplegg fra Øksnes foreldreforening, og har også stilt midler til disposisjon for plankomitéens videre arbeid.

Vefsn formannskap har godkjent forprosjektet til daghjem for psykisk utviklingshemmede slik det var foreslått av plankomitéen. Kostnadene er satt til 4,7 mill. kroner. Det vil bli søkt om lån i Husbanken og Kommunalbanken.

Et ektepar i Hakadal har testamentert sitt 15 mål store gårdsbruk

---

er nå på tide at det ved ansettelse gjøres oppmerksom på at hvis de ønsker å fortsette, er det på betingelse av at de skaffer seg full utdannelse. Interessert.

TOLV NYE TILSYNSUTVALG ...
(fra side 4)

Oppland:

Advokat Ingebjørg Roll-Mathiesen, Gran, Larry Pettersbakken, Gjøvik og sosialkonsulent Kirsten Fjørkenstad, Gjøvik.

Varamenn: Sorenskriver Olaf Sirnes, Lillehammer (for Roll-Mathiesen), faglærer Bjarte Krokan, Lillehammer (for Pettersbakken) og spesialpedagog Reidun Brein, Gjøvik (for Fjørkenstad).

Akershus:

Herredsrettsdommer Jacob R. Walnum, Sandvika, ingeniør Fritjof Remøe, Bekkestua og fru Kari Bredal, Asker.

Varamenn: Byrettsdommer Astrid S. W. Monsen, Oslo (for Walnum), Thora Teigland, Strømmen (for Remøe) og Nora Selvik, Ås (for Bredal).

Finnmark:

Advokat Ingeleiv Utne Kierulf, Alta, ligningssekretær Simon Turi, Kautokeino og sosialsjef Anne Flåtten, Mehamn.

Varamenn: Sorenskriver Simon Hals, Vadsø (for Kierulf), kontorassistent Jenny Pedersen, Lakselv (for Turi) og spesialpedagog Jan Henry Keskitabo, Alta (for Flåtten).

til Trastad. Ekteparet har ønsket at gården må bli brukt som feriested for elever fra Nord-Norges åndssvakehjem.

Nord- og Sør-Trøndelag

Etter at Sør-Trøndelag fylke overtok Klæbu pleiehjem i 1972, er det bevilget penger til modernisering av fire paviljonger ved hjemmet. To paviljonger er fullført, den tredje er under arbeid, og for den siste ventes det godkjenning fra departementet. Det er videre vedtatt å reise to små paviljonger, aktivitetsbygg og personalboliger. Ytterligere moderniseringsplaner er under arbeid. Det kan bli aktuelt å reise nytt vedlikeholdsverksted, tilbygg til skolen og til administrasjonskontorene.

Disse prosjekter fra Klæbu går fram av en oppstilling som helsenemnda i Sør-Trøndelag har bedt fylkestinget sette opp etter at man stadig fikk høre at det blir lite eller ingenting gjort for de psykisk utviklingshemmede.

I følge den samme oppstilling er følgende tiltak kommet i gang utenfor Klæbu: Tyberg ungdomspensjonat, Trondheim — Røde Kors Kløverheimen, Trondheim — Sanitetsforeningen, Vernet verksted på Lade i Trondheim — fylket, Vidarheimen daghjem i Trondheim — Røde Kors, Sverresli daghjem i Trondheim — Sør-Trøndelag Støttelag, Rødberg daghjem, Vernet verksted på Heimdal, vernede boliger i Ringveien, vernepleierskolen på Klæbu — samtlige fylket. To nye pasientboliger på Margrethehaugen i Meldal — Sanitetsforeningen, og dagsenter i Roald Amundsensvei i Trondheim — Røde Kors.

Under oppføring er: Daghjem og internat på Hitra, ny pasientpaviljong i Selbu og arbeidsterapi og økonomibygg på Margrethehaugen.

En rekke prosjekter er under forberedelse: Vernede boliger på Heimdal, pasientpaviljonger på Saupstadområdet, internat og dagsenter i Åfjord og i Bjugn, dagsenter i Rissa, internat og dagsenter i Orkdal, vernet verksted på Løkken og vernet bolig og dagsenter på Røros.

Stjørdal kommunestyre har vedtatt å yte lån på 1 million kroner til bygging av den nye institusjon for psykisk utviklingshemmede i Fosslia. Det gjelder Fossliåsen som reises av en egen stiftelse.

Bergen, Hordaland, Sogn og Fjordane

Voss formannskap har bevilget 6000 kroner som tilskudd til feriehjemmet «Nyhaug» på Reimegrend. Det er Furuly barneheim som eier feriehjemmet, og har bygget det ut i tilknytning til en innkjøpt eiendom. Hittil har feriehjemmet kostet ca. 204 000 kroner som er finansiert med 120 000 kroner i offentlige tilskudd og resten egenkapital i form av pantobligasjoner, gaver og utlodninger.

I Furulys nye blad, «Furunytt», leser vi at hjemmet har fått innredet et lokale til kafé — og tilveksten er navngitt «Furukro». Den er utstyrt som en moderne snackbar med «jukebox», pølser, kaffe og diverse forfriskninger. Erfaringene hittil har vist at kaféen vil være med på å

dekke en del av fritidsbehovene for klientene. «Furukro» betyr også et treningstilbud av stor verdi.

«Furunytt»s redaktør er Odd I. Skogen, og det heter i bestyrer Gunnar Brekkes åpningsartikkel at bladet bl.a. skal bidra til å styrke kontakten mellom hjemmet og «utkantforeldre».

Rogaland, Aust- og Vest-Agder

For å øke personalets kjennskap til institusjonen har man på Bakkebø begynt å stensilere opp styreprotokollene. Vi tar ut saker som ikke egner seg til offentliggjørelse, men stort sett går alt ut, forteller bestyrer Olav Tendeland. Også annet aktuelt stoff fra aviser og tidsskrifter bør stensileres opp, slik at personalet kan følge med i det som foregår innenfor dette felt på landsplanet, mener Tendeland.

Han forteller videre at Bakkebø siste høst startet med undervisning og informasjonsvirksomhet hver mandag formiddag i to timer. Et emne presenteres en mandag og gjentas den følgende mandag, slik at de fleste kan få anledning til å være tilstede. Informasjon om alt av interesse legges fram på disse møtene. Likevel unngår man aldri helt problemene med intern informasjon i en såpass stor institusjon, mener Bakkebø-bestyreren.

Buskerud, Vestfold

Til bygging av en daghjemsavdeling for psykisk utviklingshemmede i Kongsberg har forbruker- og administrasjonsdepartementet gitt tilsagn om 40 000 kroner i statstilskudd.

På Fossnes har bestyrer Tom G. Wahl og idretts- og fritidskonsulent Ottar Mørkved et meget bestemt syn på hvordan det skal være på en institusjon — også i fritiden. Mørkved har tilbud til de aller mest stillesittende og pleiepasientene, enten de er i en pleieavdeling eller på en arbeidsstue. Han driver bl.a. mye med bevegelser til musikk. Nesten hver dag i uken foregår det noe: syklubb, speiderklubb, diskotek, gammeldans, hobbyklubb, kinobesøk. Elevene ved hjelpepleierskolen på Fossnes er med og hjelper til med all denne aktiviteten, og ordningen er til nytte og glede for begge parter.

Akershus

Eikebu daghjem i Hellvik skal utvide med en paviljong på 130 kvm. Byggelån er skaffet til veie, og hele prosjektet er beregnet å koste 678 000 kroner.

Oslo

Programkomitéen for helse- og sosialpolitikk i Oslo kommune foreslår enstemmig for formannskapet at det som en prøveordning opprettes et begrenset antall kontaktutvalg som får tilknytning til hver sin institusjon eller deler av denne og egne kontaktutvalg for privat- og familiepleie og sykehjem. Disse utvalgene skal komme i tillegg til tilsynsutvalget for Oslo som nettopp er oppnevnt.

Naturlige arbeidsoppgaver for kontaktutvalgene vil være forhold som angår dagliglivet i institusjonen. Klientenes velferd og trivsel bør stå sentralt, og alle forhold som

er av betydning for dette, bør kunne drøftes i utvalgene. Det kan f. eks. gjelde disponering av fritid, av lommepenger, opplæringsspørsmål, enkle disiplinære spørsmål m.v.

På Grimebakken arbeider man med planene om et hybelhus der 12 elever kan greie seg selv uten lederoppsyn. Tilbudet er spesielt beregnet på elever som har bodd på Grimebakken en årrekke, kanskje et helt liv. Hybelhuset skal bygges innenfor institusjonens område, men skal ligge relativt usjenert. Huset får to etasjer med seks enkelthybler i hver, bad, kjøkken og entre. Langtidsklienter skal ha følelsen av frihet og selvstendighet. Det er ikke planlagt noe lederrom i bygget, men et gjesterom for besøkende som også personale kan bruke i tilfelle sykdom eller andre behov.

På Grimebakken søker man nå bevisst å få elevenes søsken med i arrangementer og foreldreforeninger, som et ledd i å øke institusjonens kontaktflate utad. Mange foreldre drar etter hvert på årene, og i noen tilfeller faller den ene ektefelle fra. Det er derfor behov for å trekke søsken inn, ikke for å erstatte, men supplere foreldrenes rolle, sier bestyrer Asbjørn Lundgård.

Hedmark, Oppland

Førskolen for funksjonshemmede barn i den gamle fredede tingbygningen på Hunn gård i Gjøvik, skal motta både fysisk og psykisk utviklingshemme og blir lagt opp etter integreringsprinsippet med en alminnelig barnehageavdeling i samme hus.

Pedagogisk-psykologisk distriktssenter for Gjøvik—Toten skal også flytte til Hunn og vil kobles inn i arbeidet med de forskjellige grupper funksjonshemmede.

I Hedmark har det tidligere støttelag samt forskjellige foreldresammenslutninger gått sammen om å danne Hedmark fylkes foreldre- og støttelag. Fylkeslaget vil bli tilsluttet Norsk Forbund for Psykisk utviklingshemmede og Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge.

På Åkershagan er det gjort forsøk med en ny form for foreldrekurs som gikk over to dager og samlet 50 deltakere. Det var foreldre med barn på sentralhjemmet som møtte fagpersonalet ved Åkershagan. Kursets titel var: «Åkershagan og vi foreldre. Hva venter vi av hverandre?»

Telemark

Administrasjonssjef Rubert A. Kleiven ved Dagsrudheimen slutter ved påsketider etter 18 års virke ved sentralhjemmet for Telemark. Bestyrer Kleiven skal ta over stillingen som direktør ved Klæbu Pleiehjem.

Møre og Romsdal

Foreningen Gamles Venner har stilt tomten «Louise Selmers Minne» til disposisjon for et hjem for psykisk utviklingshemmede i Halsa. Med tomten følger andeler i Hestnes Vassverk sammen med rett til vei og kloakk og 100 000 kroner i kontanter.

På Sjømyrane i Hovdebygda har formannskapet reservert tomt til forbygging av internat for psykisk utviklingshemmede i forbindelse med bygging av skole/daghjem i Hovdebygda. K. B.

VESTBY STEAMRENS OG ANTIRUSTSENTER

1540 Vestby — Tlf. 216

A/S HAUGS BILSENTER

Bilforretning

2300 Hamar — Telefon 25 570

ASKIM GJESTGIVERI

Kafeteria - Restaurant — Øl - Vin
Pene værelser — Varmt og kaldt vann

1800 Askim — Tlf. 88 27 25

NOREMA A/S

Sentralbord 25 090 — Vangsveien 100
2300 HAMAR

NORSK KJETTINGINDUSTRI A/S

4500 MANDAL

Telefon 61 033 — Telegr.adr.: KJETTING

Det lønner seg å kjøpe skumplast direkte fra fabrikk

Spesialmål skjæres

SKUMPLASTFABRIKKEN

2380 Brumunddal tlf. 41 881

WESTERMOEN HYDROFOIL A/S

4500 MANDAL

Telefon 62 222 — Telex 16514

EILERT LUND's REDERI A/S

5000 BERGEN



TORGERSEN & CO. A/S
OSLO — FAGERNES

GUNNAR LENSBERG A/S
(Tidl. Andersen & Lensberg)
Tlf. 29 213 - 29 243 — 3170 SEM
Alt i graving — Opplessing og transport
Eget pukkverk

SATS-MONTASJE A.S
Sagvn. 11 - Oslo 4 — Tlf. (02) 37 86 77
Vi utfører alt fra manus til plater, og alle former for tekstfremstilling for blader og bøker

SØGAARD VARETREKK
Postboks 55 — 3109 Lofts-Eik
Telefon Tønsberg 16 011

BRUK SPESIALISTEN!
All slags sandblåsing av glass, møbler og metaller — 25 års erfaring
TRYGVE ORFJELL
Normannsgt. 31. - Oslo - Tlf. 68 45 70

K

Butikken for
KÅPER OG KJOLER
i PORSGRUNN
KJOLE- & KÅPEMAGASINET

MASCOT
Tobakk — Frukt — Sjokolade
ved Hotell Vic
PORSGRUNN

BRØDRENE HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Telefon 51 246

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR
SOLBERG & ANDERSEN A/S
Brynsveien 5 - OSLO 6 - Tlf. 19 10 00

ROBERT VARPE TREVAREFABRIKK
Teie — Telefon Tønsberg 21 3 45

GUTTORM HENDEN
INGENIØR- og RØRLEGGERFIRMA
Torshovgaten 4 — Oslo
Telefon 37 91 32

TORØD DAGLIGVARE
Kjeld Hansen
Ass. Landhandel
Torød — Telefon Tønsberg 22 360

A. TORP
Regnskapskontor
Tlf. 21 74 85

FOLLO KJØTT OG SPEKEMAT A/S
Oppegård
Kjøtt - Flesk - Pølsevarer og grønnsaker
Telefon 80 31 45

Skien — Halden — Sandnes — Berg — Gjøvik — Torp
Molde — Florø — Råde — Torp

A/S BUSSTRAFIKK
SKIEN

Tidens møbler . . .
KRISTIAN HØLLAND
MØBELFORRETNING
Telefon 61 613 — 4300 Sandnes

ROLF GROTH
Kjøtt og Pølsevarer
N. Bankegt. 6 — Telefon 1615
Halden

LARS T. VIGRE
SKOTØYFORRETNING
Sandnes — Tlf. 61 282

TORP BENSIN OG SERVICE
ERLING EKEDAL
Bensin - Olje - Vask - Smøring
Fredrikstad — Tlf. 14 189

BERG HANDEL
Alt i dagligvarer
Berg st. — Telefon 95 203

ARKITEKT
K. K. GRØDELAND
Telefon (045) 61 891
4300 SANDNES

RÅDE INNREDNING
Brødrene Fensbekk
1640 Råde — Tlf. Moss 74 236
DØRER - VINDUER - TRAPPER

OSVALD HOLMEN A/S
AUT. RØRLEGGER — RØRHANDEL
Gjøvik — Sentralbord **72 200**

JOSDALS FYSIKALSKE INSTITUTT
Langgt. 50
Sandnes — Tlf. 62 366

Vi leverer også
HYDRAULISKE
vripropelleranlegg
A/S HEIMDALMOTOR
Molde — Tlf. 52 155

VICTORIA HOTELL
6900 FLORØ

BILREK.
Bjørn Rist & Co.
Telefon 1 574 - Kirkenes
Telegr.adr.: «Bilrek»
Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita
Forsikring

LANDS GJENSIDIGE BRANDKASSE
2870 DOKKA
Telefon 154

L. HVIDING
Likkistefabrikk
Stavanger - Telefon 28 772 - 36 479
Begravelsesbyrå Telefon 28 772
Privat telefon 36 758

MANDALS SPAREBANK
Mandal
*
Etablert 1840

AAS KAFETERIA - KIOSK
v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

Besøk
BOLLA KONDITORI
Skagen 14 — Stavanger — Tlf. 20 895

LEIF W. HANSEN
Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Telefon 25 209

LARS GRØNVOLD
Byggmester & Entreprenørforretning
Lillehammer — Sentralbord 51 636

3 K - KONTORKONSULENT
Knutsen & Kristiansen
Kontormaskiner og Kontormøbler
Lillehammer — Telefon 53 988

FINN HØISTAD & CO.
Bildeler
Lillehammer — Telefon 53 996

NYBYGG - REPARASJONER
Vi utfører: Nybygging - Ombygging - Aluminiumsarbeider - Alt i reparasjoner - Motormontasje - Stålkonstruksjoner - Innredningsarbeider - Klassifikasjonsarbeider Slippsetting m.v.
A/S SVOLVÆR MEK. VERKSTED
8300 Svolvær — Telefoner 131 - 167

Kongsvinger — Gressvik — Harstad — Kopervik — Haugesund
Sandefjord — Bergen — Vigrestad

GUNDERSENS KAFFE
Byens beste
E. GUNDERSEN
2200 Kongsvinger

GLÅMDALEN
FYSIKALSKE INSTITUTT
Engensgt. 1 - 2200 Kongsvinger - **Tlf. 15 1 12**

MØBLER OG BÅTINNREDNING
Vi utfører innredning på alle typer båter
Storveien 25 - Tlf. 27 180 - Gressvik

E. KRISTOFFERSEN
JÅNN KRISTOFFERSEN
GULLSMEDER
Kongsvinger
Godt utvalg i presangartikler

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
Elektroteknisk fabrikk
Nesttun pr. Bergen - Telefon (05) 27 33 54

WESCHE BLOMSTERFORRETNING
Inneh.: Svein Fiskvik
Levanger — Telefon 81 140

MALERMESTER
JOH. BAKKELI
(Inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 62 166
— HARSTAD —
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

GLASSMESTER SVERRE SALTVEDT
Alt i glass
Haugesund — Tlf. 24 286
SALTVEDT GLASS
Kopervik

REIDAR F. CHRISTENSEN
BAKERI & KONDITORI
Gressvik **Telefon 27 202**
Utsalg: Brogt. 17 Telefon 12 657

HANS A. ULVEBNE
Blikk- kopperslagermester
Kirkegt. 200 - Telefon 23 525
Haugesund

INDUMONT A/S
Mek. Verksted — Industriservice
Jernbanealléen 27 - 3200 SANDEFJORD
Telefon 64 195

Rådgivende ingeniører i bygningsteknikk
BYGNINGSKONSTRUKSJONER
INDUSTRIANLEGG — KAIER
Sivilingeniør **Audun Muri,** M.N.I.F. -.M.R.I.F.
Møllendalsbk. 9 a — Tlf. (05) 29 87 00
5000 Bergen

VI KJØPER
Gammelt kobber - metall - messing
Spes.: Gamle metaller
H. B. OLSEN
Bryggen 3, 5000 Bergen - Tlf. (05) 21 78 94

OLE P. HANSEN
Murmester
Telefon 62 771 Telefon 62 240
9400 HARSTAD

MELLEMSTRANDS
TREVAREINDUSTRI
MØBELPRODUKSJON
Vigrestad — Jæren
Telefon Vigrestad 87 130

Kristiansund N. - Kongsberg - Hønefoss - Egersund - Gjøvik - Moss
Trondheim - Ålesund - Tønsberg - Kopervik - Nesbyen - Vennesla

ODDSTØL RADIO
Spesialforretning i Radio og TV
KRISTIANSUND N.
VELG KVALITET — VELG PHILIPS

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

SVERRE BRODAHL
SPORT - CAMPING - FISKEUTSTYR
SKI - VÅPEN
Stabellsgt. 13 - Hønefoss - Tlf. 22 888

ANDERS LØCHEN FOGTH
Spesialforretning i briller og kikkerter
Søndre torv, Hønefoss
Telefon 21 437 — Hønefoss

A/S CURINGSENTRALEN
Strandgt. 3/5 — Gjøvik
Sentralbord 74 0 09
Produsent av STJERNEDEKK

KR. GÜNTHERS EFTF.
Blikkenslager
Spesialverksted for rustfritt stål
Moss — Telefon 52 049

SYVERS EFTF.
Per Wennersten
Alt i Dagligvarer
Ekholdtvn. 35 - Tlf. 57 289 - 1500 Moss

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

VESTFOLD FERDIGBETONG A/S
Inneh.: A. Rui
Ferdigbetong i alle kvaliteter
Tønsberg Telefon 13 927
Sandefjord Telefon 67 202

CHR. SØRENSEN
Slakterforretning
Kopervik — Telefon 159

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 55 201

A/S TRONDHJEMS PAPIR- & PAPFABRIK
Trondheim — Telefon 20 706

ARTHUR M. SPERRE
Agentur — Kommisjon
Kirkegt. 25 - Telefon 21 032 - Ålesund

ARTH. JAHNSENS EFTF.
K Jahnsen
Alt i Møbler
3100 TØNSBERG — Telefon 11 315

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse: Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

EIDSBERG SPAREBANK
Opprettet 1848
Heggin, 1850 Mysen — Tlf. 89 12 16

PER J. SKJERVAGEN
Gullsmed
7460 RØROS
Alt i premier

ANDERSSONS GARTNERI
Tlf. 19 325 - 7053 Ranheim
BLOMSTERHJØRNET
Håkon Jarlsgt. 2 - Tlf. 25 348 - 7000 Trondh.
Alt i blomster og dekorasjoner

VALKYRIEN SKOMAGASIN A/S
Valkyriegaten 3 - Tlf. 46 34 64
OSLO

SIVILINGENIØR
OLE HELMER SJO
M.N.I.F. — M.R.I.F
Rådgivende ingeniører i byggeteknikk
Bryne — Telefon 81 568

Besok
HALDEN MØBELFORRETNING
ALT I MØBLER
Repslagergt. 19 (tidl. Dovre Skofabrikk)
Halden — Telefon 82 534

BRØDR. HETLAND A/S
Trelastforretning — Høvleri
Bygningsartikler — Entreprenørfirma
Ferdighus — Ferdighytter
Bryne (044) *81 090
Sandnes (045) *61 000
Skarnes 1 126

ROLF FURUSETH
Entreprenørforretning
Dal — Eidsvoll — Tlf. 76 15 05
Nybygg og reparasjoner

KNUT OFSTAD
Gullsmed
Namsos — Telefon 72 662

KIRKEGATENS KJØTTHANDEL
Alt i Kjøtt — Flesk — Pølser
Kirkegt. 55 — Ålesund — **Tlf. 24 268**

Vi påtar oss alle sorter underlag og asfalteringsarbeider
TROMS ASFALT A/S
Skattøra - 9000 Tromsø - Tlf. 89 635

BYGGMESTER
BIRGER PEDERSEN A/S
Entreprenørforretning
Namsos — Sentralbord 72 355

HAMAR BETONGFABRIKK A/S
Ferdigbetong
Hamar — Telefon 22 223

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

TVETERS BARNEKLÆR
Storgt. 7 - Kongsvinger - Tlf. 14 3 22
Vi selger kvalitetsvarer fra 0 til 12 år
Distriktets største utvalg

★
MANSTAD KJØTT & KOLONIAL
Inneh.: Øivind Karlsen
Ass. Dagligvareforretning
Manstad — Onsøy Tlf. 33 277
★

KARL JOHANSGATENS BENSINSTASJON
Bensin - Oljer - Service
Sarpsborg — Telefon 53 506

ØSTFOLD BILLAKKERING
Moderne lakkeringsverksted
Ludv. Engesvei 21 - Tlf. 56 795
Sarpsborg

LARS SØLAND & SØNNER A/S
Trevarefabrikk — Byggeforretning
Bygningsartikler
Lisleby. Tlf. Fredrikstad 17 257

BARDA HOBBY A/S
Alt i Hobby og Leketøy
1600 FREDRIKSTAD — Telefon 16 340

TO-TAKTSERVICE A/S
Salg og Service av
Evinrude utenbordsmotorer
Askeladden Plastbåter
Pankovn. 6 — Ørebekk — Tlf. 27 633

Velkommen til
RISUM SERVICESENTER
Inneh.: Arne Høibø
Vask - Olje - Smøring - Rekvisita
Halden — Telefon 84 496

TORVALD SÆTRE
ELEKTROINGENIØR
Strandvn. 10 — tlf. 26 1920
5031 Laksevåg

Jernkonstruksjoner - Oljefyringstanker
Dører og Porter - Trykktanker
Cyklonanlegg
EINAR ØGREY
Mek. Verksted
Vågsbygd - 4600 Kr.sand S. 1 Tlf. 12325

E. SOLBERG & CO. A/S
Råde - Telefon Moss 74 191
Alt i Jern- og Bygningsartikler

EGIL TØSSEBRO
Byggmester
Øvre Kolstien 34 — Telefon 28 07 97
5030 Landås — Bergen

HANS HAGEN
Mekanisk Verksted
Nye Teglverksvei 19 - 4600 Kristiansand S.
Postboks 1055 — Telefon 24 4 38 - 15 6 25
Postgiro 30 61 96
Bankgiro 9405.05.21367

Larvik — Trondheim — Lillestrøm — Hamar — Kristiansand S. — Stokke
Galleberg — Kristiansund N. — Bodø — Vadsø

TERJE SØRHUUS
Antikviteter
Lilletorvet - 3250 LARVIK - Tlf. 81 858

Velkommen til
STAVE DAGLIGVARER
Godt utvalg
Farriseidet Telefon 82 195
Torstrand » 81 465
3250 LARVIK

NØSTEBU
Spesialforretning i Garn og Trikotasje
Nansetveien 98 — Telefon 85 835
3250 LARVIK

ERLING HANGREY
Urmaker — Alt i Ur
Torget 2 — 3250 LARVIK — Tlf. 81 743

A/S BYGGTEKNIKK
Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080
Trondheim

LILLESTRØM AKVARIUM
fører alt i fugler, fuglebur, fisk og rekvisita
Parkalléen 21 - 2000 Lillestrøm - Tlf. 71 1657

KLOSTER ELVERHØY
ENTREPRENØRFORRETNING
2300 Hamar

Besøk
ELVINE KAFETERIA
Marvikveien 2 b - 4600 KRISTIANSAND S
Telefon 26 880
Assortert middagsmeny
Hjemmeservering — Lokalutleie

SANDSJE MEK. VERKSTED
Inneh.: Skorge og Kleppan
3160 STOKKE — Telefon 340
Fabrikasjon av:
Trebearbeidingsmasker og Verktøy

Ta en stopp ved
RØLLESHAUGEN
Med god mat og en forfriskning
3037 GALLEBERG
Telefon Sande i Vestfold 1838

GULLSMED
GEORG ØIESVOLD
8000 BODØ — Tlf. 20 729
Filial Royalsentret tlf. 21 136
Forretningen med det store utvalg
SMYKKER - SØLV - TINN - PLETT - PREMIER

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 838
Monteringer og Motorreparasjoner

DAGBLADET FINNMARKEN
Hovedkontor: Vadsø - Tlf.: 51 213
Avd.kontorer:
Kirkenes, tlf.: 91 334 — Vadsø, tlf.: 87 213

A/S LYSKOPI
Nordregt. 23
Trondheim — Telefon 22 640

Trondheim — Sandnes — Blomsterdalen — Sandefjord — Gjøvik
Arendal — Stokke — Holmestrand — Tingvoll

SIMON PETERSEN A/S
Alt i skotøy
O. Tryggv gt. 42 - Tlf. 22 439
Trondheim

FORUS PUKKVERK
Sand og pukk
Lura — Sandnes
Tlf. 75 665 - 72 200

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

PARK KAFETERIA
Gjøvik — Telefon 71 237
Nærmest Jernbane og Brygge

ESSO-STASJONEN
Esso — Bensin og Oljer
Gjøvik — Telefoner 71 469, 72 560

SALVE GAUSLÅ
Aut. Entreprenørforretning
4800 Arendal — Telefon 25 510
Spesialitet: **Brønnboring**

FERDIGMAT A/S
Fiskemat —
Middagsservering til sommerleire
4800 Arendal — Tlf. 22 630 - 23 264

BRØDR. BALSTAD & CO.
Møbelforretning
Strandvn. 25 A — Telefon 24 198
Trondheim

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

For god — nybrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

GRILLEN
Kafeteria - Friluftsservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

MAGNE SMEDSTUEN
Alt i sveising og oppretting utføres
Gjøvik — Telefon 72 805

Larsen Freseverktøy
K. LARSEN A/S — Verktøyfabrikk
Stokke — Telefon 86

ALF TORJUSSEN
Blikkenslager
4800 Arendal — Telefon 25 263

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Telefon 71

Sellebakk - Fredrikstad - Stavanger - Kristiansand S. - Verdal - Rødland
Larvik - Namsos - Lillehammer - Arendal - Hamar - Helgådalen - Rygge

EINAR BRÅTHEN
Alt i kjøtt - Pålegg og Pølsevarer
Selbak Torg — Telefon 14 103
1650 Sellebakk

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Stilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — Tlf. Velandsnes 60 b

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

JOHAN SANENGEN A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

H. LØVOLD
Fiskeforretning - Fast bilrute
Namsos — Telefon 72 773

RØNNEBERG & CO.
Fothelsesenter
Off. aut. protesetekniker
Nykirkebakken 9 — 4000 Stavanger

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

Nå kan De få
KJØLEAGGREGAT I MATBUA
Leveres av Lynis Kjølesutstyr
L. SØRENSEN MEK. VERKSTED
Kohlersv. 3 - Stavanger - Tlf. 24 017

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

TEPPERENSEKSPRESSEN
Rådhusgt. 15 — Telefon (041) 21 308
4600 KRISTIANSAND S.

FLYPLASSEN
LAKKERINGSVERKSTED
Postboks 90 - 1580 Rygge - Tlf. 60 724

TORBJØRN GRANDE
Byggmester
Verdal — Telefon 78 612
Privat Steinkjer 43 158

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekviperlng
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

LEIF ROTMO
Ass. landhandel
Helgådalen — Tlf. Verdal 80 473

GARDINER — TEPPER
SVELLAND
Byens utstyrsmagasin
Haraldsgt. 140 - Haugesund - Tlf. 21 222

A/L NAMDAL KORNSILO
Namsos — Telefon 73 196

H. M. WRANGELL & CO. A/S
5500 HAUGESUND

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
SANDNES

Ved besøk i TVEDESTRAND
anbefales min kafé
Trygve Arentsen & Co.
Bakeri og Konditori

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
N. Storgt. 1 — DRAMMEN
Telefon 83 38 32

DRAMMENS SVEISEVERKSTED
Bjørnstjerne Bjørnsonsgt. 104 - Drammen
Telefon 83 74 83
ALT I SVEISEARBEID
Utleie av mobilkran

ODD FELLOW
mottar sluttede selskaper — Brylluper
Bisettelser — Mottagelser etc.
Engene 6 - 3000 DRAMMEN - Tlf. 83 53 89

Besøk
GRILLEN KAFETERIA
Ø. Storgt. 4—6 — Telefon 83 19 36
3000 DRAMMEN
Hjembakte kaker — God mat
Levering av snitter og koldtbord

GULV- OG TAKBELEGG KOMPANIET
Inneh.: Brødr. Myklebust
Postboks 170 — 4051 Sola
Tlf. 50 807 - 50 832 — Stavanger

Ronsenprodukter i rikholdig utvalg får De hos
THV. ENDERUD & CO.
«Ronsensentret» Storgt. 1. Telefon 21 388
Hønefoss
Ellers alt i røkesaker, konfekt og lesestoff.
Distriktets eneste aut. Ronson-Service

AASMUND SOLLID
Tømmermester og Entreprenørforretning
Administrasjon — 9250 Bardu
Postboks 220 — Telefon 168
Avd. Ofoten—Ankenesstrand, Teknisk avd.
Telefon Narvik 56 296
Avd. Tromsø, Fergevn. 4, telefon 98 381
Bankforbindelse:
Bardu Sparebank
Narvik Handelsbank A/S
Postgiro 8 54 54

Hamar — Årnes — Lillestrøm — Strømmen — Stange
Sarpsborg — Ski —Ålesund — Mjøndalen — Mosjøen

SKOTØYMAGASINET
Telefon 3076 — ÅRNES
Skotøy — Herreekvipering
Sportsartikler — Møbler

BRØDR. AAKVIK A/S
Entreprenørforretning
Ålesund — Sentralbord **24 651**

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

STÆRKEBYE TRYKK
Alt i trykksaker
3051 Mjøndalen - Tlf. Drammen 82 62 56

WOLD & HANSEN
Lerdalsgt. 21 - Strømmen
Telefon 71 22 67
Blikkenslageri - Alt i bygningsarbeide

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. installatør
Telefon 31 430 — Stange

IVAR HJELLE
Byggmester
Volldalsberga 21 - Ålesund - Tlf. 25 816

SOLVANG BENSIN & SERVICE
Synnøve og Vigleif By
Furnesvn. 111 - 2300 Hamar - Tlf. 22 6 65
Vask - Smøring - Oljeskift - Rekvisita
Parafin - Fyringsolje — Kiosk: Tobakk -
Frukt - Sjokolade - Is - Mineralvann

MOSJØEN SKOTØYMAGASIN
C. M. Havigsgt. 14 - Tlf. 70 251
ALT I SKOTØY
Mosjøen

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 — SKI

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-. GUTTE- og PIKEKLÆR

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

EINAR ØVERLI
TRELASTHANDLER
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J ALHAUG
ENTREPRENØR
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr -
Damevesker - Parfyme - Leketøy

KLAUS LANGSHOLDT
Aut. Rørleggerfirma
1700 Sarpsborg — Telefon **53 9 88**

Holmestrand — Fredrikstad — Tønsberg — Vegsund — Skien
Åsgårdstrand — Brevik — Trondheim — Hamar

HOTELL SOCIETETEN
Vertskap: Marit og Finn Vik
3080 Holmestrand — Telefon 51 7 98

OLAVSENS ELEKTRISKE
Aut. installatør
Fredrikstad — Telefon 15 275

A/S DANTHERM
Varmluftaggregater
Tønsberg — Telefon 12 121

HUMLEN INDUSTRI A/S
6020 Vegsund
Telefon Ålesund 41 360

Mange bauger fører til Fredrikstad
Linjeagenturer — Skipsmeglere
MØRKS EFTERFØLGERE A/S
Fortolling — Spedisjon
Postboks 3 — 1601 Fredrikstad
Tlf. 15 800 - Telegr.adr.: «Just»

SVERRE BJERKELI
Alt i Kjøtt og Pølsevarer
Telefon 23 505 — 2300 HAMAR
Husk Pølsebua på Østre Torg

STOR-VASK A/S
Telefoner 26 666 - 27 696
SKIEN

A/S FREDRIKSTAD
BLIK- OG METALVAREFABRIK
1600 FREDRIKSTAD

STADION SERVICE-SENTER
Bensin - Olje - Smøring - Rekvisita
Kvikkvask - kiosk
Vangsvn. 70 - Hamar - Tlf. 25 744

S. RUSTAD
Herre- og Gutteutstyr — Skotøy
Torvgt. 42 — Hamar — Tlf. 23 863

BENYTT
Geo Selskapsmat
GEO VARESENTER
Åsgårdstrand - Telefon 81 004

EUGEN SØRENSEN
Tepper — Møbler
Holmestrand — Telefon 51 207

H. A. DAHLS
MØBELFORRETNING A/S
Møbler — Tepper
Brevik — Telefon 70 034

MATHISENS FOTO &
RAMMEFORRETNING A/S
Alt i Foto og Ramme
Stoltenbergsgt. 10 — Telefon 11 401
3100 TØNSBERG

A/S SERVICE
Ålesund — Telefon 21 517
Radio — TV

AUDNA BRUK
Alt i trelast for nybygg og reparasjoner
Sør-Audnedal — Telefon 65 140

MATHIAS JULNES
Byggmester
Molde Telefon 53 042

O. NØRVE A/S
Ålesund — Sentralbord 25 740
Trelast — Bygningsartikler

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meieriemballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 36 503, 29 160

HANS ROGNE A/S
6000 Ålesund — Tlf. (071) 21 453
ALT I MALERVARER

ELVIN LINDSTRØMS EFTF.
Gunv. Hamre
Granit og Marmorsliperi
Stavanger — Tlf. 25 612

MÆLAND HØNSERIUTSTYR
5700 VOSS - Tlf. 12 173

ARNE A. WAMS EFTF.
ALT I DAGLIGVARER
Tlf. 85 70 07 — Vikersund

IVAR ISAKSEN
Entreprenør
Ålesund — Telefon 37 074

A/S CENTRUM VULK
Munkegt. 2 — 4800 ARENDAL
Telefon 22 490

RØEDS TREVARE A/S
3200 SANDEFJORD
Produsent av Tun-Døren
Telefoner: 64 031 - 61 236

TJØSTHEIM & CO.
ENTREPRENØRFORRETNING
Spes.: Undervannsarbeide
Ø. Holmegt. 30 - Stavanger - Tlf. 29 237

ASBJØRN VIKHAGEN
Blikkenslagerverksted
Ventilasjonsanlegg
Molde — Telefon 52 105

OTTO JOHANSEN A/S
Alt i Herre- og Ungdomsklær
Arendal — Telefon 21 122

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Universitetsbiblioteket i Oslo
Aviskontoret

OSLO 2

Utgiver:
SAMORDNINGSRÅDET FOR
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
Postboks 167 — 1324 LYSAKER
Returadresse: AUG. HANSSENS FORLAG
ØVRE SLOTTSGT. 5, OSLO 1

SKI BYGG

Telefoner: 86 10 19 - 86 10 37

Bygningsartikler

VOLKSWAGEN

Østbye Pedersen Auto A.s

Skien — Sentralbord 20 092

Grafia Boktrykkeri - Oslo